

บทคัดย่อ

ในปัจจุบันนี้ มีงานศึกษาเกี่ยวกับอาหารเป็นจำนวนมากมาช้านาน แต่การศึกษาส่วนมากมักเป็นการศึกษาในแง่มุมมองทางเศรษฐกิจ ดังนั้น วิทยานิพนธ์นี้จึงเกิดขึ้นมาเพื่อเป็นการศึกษาอาหารตามมุมมองทางสังคมวัฒนธรรม โดยศึกษาระบบอาหารของชุมชนท่าพระจันทร์ ซึ่งเป็นชุมชนชาวอาหารใจกลางเมือง เพื่อใช้เป็นภาพจำลองระบบอาหารของชุมชนเมืองแห่งอื่นๆ ซึ่งการศึกษาระบบอาหารของชุมชนชาวอาหารใจในเมืองนี้ จะสามารถทำให้เข้าใจวัฒนธรรมการกินหรือวัฒนธรรมอาหารในชีวิตประจำวันของคนไทยโดยทั่วไปได้

ระบบอาหารของท่าพระจันทร์ ประกอบด้วยระบบใหญ่ 2 ระบบ คือ ระบบผู้ผลิต และระบบผู้บริโภค ส่วนแรกของระบบผู้ผลิต คือ ตัวผู้ผลิตเอง ซึ่งในชุมชนท่าพระจันทร์ คือ ผู้ผลิตประเภทร้านอาหาร และประเภทหาบเร่ แผงลอย ส่วนที่สอง คือ กระบวนการผลิต ซึ่งครอบคลุมถึง วิธีการ ขึ้นตอน และแรงงานในการผลิตรวมทั้งองค์ความรู้ที่ผู้ผลิตครอบครองไว้ เพื่อใช้ในการผลิตด้วย ส่วนสุดท้ายในระบบนี้ คือ สิ่งที่ผลิต ในที่นี้หมายถึงอาหารประเภทต่างๆ ที่จำหน่ายอยู่ในชุมชนท่าพระจันทร์ ซึ่งในวิทยานิพนธ์นี้ได้แบ่งอาหารที่จำหน่ายออกเป็น 7 ประเภท ด้วยกัน

ในระบบผู้บริโภค ส่วนแรก คือ ตัวผู้บริโภค ในชุมชนท่าพระจันทร์มีผู้บริโภคอยู่ 4 กลุ่ม ด้วยกัน ส่วนที่สองในระบบผู้บริโภค คือ ความเชื่อและความรู้เกี่ยวกับอาหารในหมู่ผู้บริโภค ความเชื่อและความรู้ในที่นี้หมายถึงข้อห้ามและความเชื่อเกี่ยวกับอาหาร เช่น เรื่องของแสง ส่วนความรู้ หมายถึงข้อมูลเกี่ยวกับอาหารที่ผู้บริโภคได้รับ อันจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกซื้อของผู้บริโภค

นอกจากจะกล่าวถึงองค์ประกอบของระบบอาหารแล้ว ยังได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงในระบบอาหารของท่าพระจันทร์ โดยพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของร้านอาหาร ชนิดของอาหาร และวัตถุดิบที่นำมาใช้ประกอบอาหาร นอกจากนั้นยังได้ยกตัวอย่างของร้านอาหารและหาบเร่ แผงลอย เพื่อแสดงให้เห็นถึงขั้นตอนและกระบวนการเปลี่ยนแปลง โดยตัวอย่างที่ยกมาจะครอบคลุม ทั้งร้านที่กำลังเจริญรุ่งเรือง ร้านที่อยู่ในช่วงการเปลี่ยนผ่าน และร้านที่ทรุดโทรม

โดยสรุปแล้ว การเปลี่ยนแปลงในระบบอาหารของท่าพระจันทร์ เกิดจากปัจจัย 2 ประการด้วยกัน ปัจจัยแรกคือปัจจัยภายนอก คือสภาพแวดล้อมและบริบททางสังคม ซึ่งมีส่วนทำให้ลูกค้าลดลง ปัจจัยต่างๆ นั้นได้แก่ การที่เส้นทางคมนาคมเปลี่ยนแปลง เนื่องจากมีการสร้างสะพานพระปิ่นเกล้าใน พ.ศ. 2516 ทำให้ผู้คนที่ผ่านมาข้ามเรือและมาเป็นลูกค้าของท่าพระจันทร์เปลี่ยนเส้นทางจากทางเรือเป็นทางรถซึ่งสะดวกกว่า ประการที่สองคือการที่นักศึกษาปีหนึ่งของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ย้ายไปเรียนที่รังสิต สำหรับปัจจัยที่สองคือปัจจัยภายในชุมชน คือเงื่อนไขต่างๆ ของตัวผู้ผลิตเอง ได้แก่การที่ร้านอาหารส่งเสริมให้ลูกหลานเรียนหนังสือสูงๆ จึงทำให้ไม่มีใครดำเนินกิจการต่อ แต่หันไปทำงานอื่นๆ ซึ่งเป็นการประกอบอาชีพในระบบแทน